

Hans skrivað ritgerð um pelagiska kompleksio

14. mai vardi Hans Ellefsen doktoraritgerð um »Pelagiska kompleksio« við Syddansk Universitet í Esbjerg. Hetta er ein phd verkætlan, ið er gjørd yvir trý ár við universitetið, men meginparturin av arbeiðinum er farið fram í Føroyum, umframt eitt tíðarskeið við universitetið í San Diego í California

Leo Poulsen

Tað var í veruleikanum Hjalti í Jákupsstovu, ið kom við hugskotinum at fáa meira búskaparfrøði inn í fiskiveiðiavtalurnar, ið gjørdar verða. Og hesum loftaði Hans Ellefsen, ið tók prógv sum búskaparfrøðingur í 1998.

Hann hevði tá arbeitt í Landsbankanum og aðrastaðni í 12 ár, og hann fór tí at lesa við Syddansk Universitet í 2010, har vegleiðarin gjørdist Lone Kronbak.

– Men hóast eg las við Syddansk Universitet í Esbjerg, fór lesnaðurin fyri tað mesta fram her heima í Føroyum, fyrst á Havstovuni og seinni í Landsbankanum, sigur Hans Ellefsen.

Ein stórur partur av tíðini tá arbeitt verður við eini phd fer við at granska skrivliga tilfarið, ið fyliggur um evnið og at rokna.

– Í stuttum kann sigast, at ritgerðin byggir á fyra greinar, sum viðgera evnið út frá ymiskum sjónarvinklum, sigur Hans Ellefsen.

Í fyrstu greinini verða altjóða avtalur um fiskastovnar samanbornar við altjóða avtalur um umhvørvisspurningar. Tvær kendar avtalur um umhvørvisspurningar eru Kyoto og Montreal avtalurnar. Kyoto avtalan er um at minka CO₂ útlátið, meðan Montreal avtalan er um at minka útlátið av ávísu gassum og harvið verja

Fakta

Tað pelagiska kompleksio fatar um hesi trý fiskasløgin: Sild, makrel og svartkjaft. Tey londini, sum eru strandalond tá avtalur um hesi fiskasløgin verða gjørd eru Noreg, EU, Ísland og Føroyar (og Russland fyri sild).

Hans Ellefsen

osonlagið. Montreal avtalan hevur eydnast nógv betur enn Kyoto, hví so er kann forklárust út frá spælteori, við at hyggja eftir hvussu avtalurnar eru gjørdar. Ma. eru menningarland ikki partur av Kyoto avtaluni, og tí kunnu tey ríku londini flyta teirra framleiðslu til menningarland.

– Viðvíkjandi Montreal avtaluni gekk hon í stuttum út upp á at banna freon í ma. køliskápum, fyri at verja osonlagið, og hendan avtalan hevur víst seg at virka sera væl, tí tá var allur heimurin við, og øll londini finga nakað burturúr at verða í samstarvi, sigur Hans Ellefsen.

Ovfiska ein møguleiki

Í næstu greinini verður hugt at staðfestingini um, at tað er verri at gera avtalur, um tað eru fleiri partar, sum skulu semjast. Serliga verður hugt at makrelinum, har tað upprunaliga vóru trý lond (EU, Noreg og Føroyar) og so legðist eitt fjórða land afturat (Ísland). Víst verður, at tað er møguligt at gera eina avtalu, um tað eru trýggir partar. Men um ein fjórði kemur inn, er tað júst nóg mikið til, at tað loysur seg hjá minnu pørtunum at bróta út úr

avtalunum. Minnu partarnir í hesum sambandi eru Ísland og Føroyar, og hesir fáa nú meira við ikki at samstarva enn við at samstarva, og tí er tað ein orsök hjá teimum at bróta út.

Triðja greinin er um at samanbinda fleiri avtalur, ið sambært Hans ger, at tann samlaða avtalan verður meira stabil. Í ritgerðini verður hugt eftir einari samlaðari avtalu um sild og makrel. Ein annar háttur at blanda onnur viðurskipti uppí síggja vit í dag tá EU til dømis roynir at gera handilsforðingar fyri Føroyar og Ísland, sum kanska fær tvinga Føroyar og Ísland at gera avtalu. Her vil eitt størri land hava fyrimunir fram um eitt minni land.

Í fjórðu og seinastu greinini verður hugt eftir, um samanhangur er millum stovnstødd av makreli, og um hann er í íslenskum sjógvi. Síðan 2007 hevur stovnstøddin á makreli verið oman fyri 3.5 milliónir tons sambært ICES, júst somu árinum hevur makrelurin verið í íslenskum sjógvi. Men loysir tað seg hjá teimum upprunaligu londunum (EU, Noreg og Føroyar) at fiska stovnin niður soleiðis, at

makrelurin ikki kemur í íslendskan sjógv? Her vísa úrslitini, at tað í nøkrum førum er eitt gott hugskot fyri teir upprunaligu partarnar at fiska stovnin niðrum 3.5 milliónir tons, tí so skal Ísland ikki hava ein part.

Tragedy of the Commons

Yvirorðnaði spurningurin er, hvussu avtalur kunnu gerast, sum eru stailar yvir tíð. Stailar avtalur eru tær, sum ikki føra til ósemjur. Ósemjur eru ikki góðar, tí at ósemjur føra til, at tað verður yvirfiskað, og at tað tí verður minni til av fiskinum í framtíðini.

– Í ritgerðini vórðu teir pelagisku fiskastovnarnir í norðuratlantshavið kannaðir, tað er svartkjaftur, makrelur og sild. Hesir virðismiklu stovnar hava verið orsøkir til ósemjur fleiri ferðir seinastu árinum, og eru Føroyar nú partar av ósemjum í bæði sild og makreli, sigur Hans Ellefsen.

Orsøkirnar til ósemjurnar eru ofta, at fiskastovnarnir skifta ferðingarmynstur.

– Háttalagið (metodan), sum hetta er greinað eftir, er tann sokallað spælteoriin. Spælteori er analysan av interaktión millum partar.

Hetta er eitt øki innan búskaparfrøði, sum verður brúkt, tá fleiri partar taka avgerðir samstundis, og neyðugt er at hugsa strategiskt, sigur Hans Ellefsen.

Spurningurin, sum verður svaraður í spælteori, er, hvat er besta strategiin hjá mær, givið hvat hin parturin ger. Serliga áhugavert í hesum sambandi er tann sokallaða »Tragedy of the Commons« hjá Hardin (1968).

– Søgjan stavar frá Onglandi, har kýrnar vóru á einum felags øki, sum var alt ov nógv troytt. Fyri tann einstaka bóndan gav tað meining, at lata allar kýrnar koma á bøin, meðan fyri allar undir einum var tað best at avmarka atgongdina. Hetta kann fyrast beint yvir á fiskiskap og ovurfisking, tí havið er at roknað sum eitt felags øki, sigur Hans Ellefsen.

Lønandi samstarv

Søguliga eru nógvar avtalur gjørdar um felags umsiting av havsins tilfeingi. Fyrsta avtalan varð gjørd millum fyra partar runt um Stillahavið longu í 1911.

– Hendan avtalan var um kópar. Hon var sera væl eydnað, tí hon helt í 70 ár, og

tá var eingin marknaður fyri kópaskinni longur. Hendan avtalan var gjørd soleiðis, at hon gav øllum pørtunum eina orsök til at vera verandi í avtaluni, og tí ikki bróta út úr henni, sigur Hans Ellefsen.

Sambært spælteorini eru tað fleiri treytir, sum skulu vera uppfyltar, um tað skal verða gjørligt at hava eina avtalu millum partar.

– Fyrst av øllum skal tað vera ein orsök til at samstarva, tað vil siga, at samlað skulu partarnir fáa okkurt burturúr at samstarva. Eisini er tað neyðugt, at hvør partur í minsta lagi fær tað burturúr, sum hann hevði fingið uttan avtalu. Til seinast má byrgjast fyri at triði partar kunnu undirminera avtaluna, sigur Hans Ellefsen.

Hann situr í dag í Fiskimálaráðnum við einari norðurlandskari verkætlan, ið kannar tilfeingisrentuna.

– Hetta er ein verkætlan, ið millum annað skal staðfesta, hvussu nógv skip skulu veiða undir Føroyum, fyri at fáa mest lønandi vinnuna, sigur Hans Ellefsen, sum nú kann kalla seg doktara í búskaparfrøði.